

Sygn. akt II CSK 771/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 września 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Kazimierz Zawada (przewodniczący)
SSN Paweł Grzegorczyk (sprawozdawca)
SSN Marta Romańska

w sprawie z powództwa M. R.
przeciwko Skarbowi Państwa - Prezesowi Sądu Rejonowego w S.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 8 września 2017 r.,
skargi kasacyjnej powoda
od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 24 maja 2016 r., sygn. akt I ACa (...),

**1. uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania, pozostawiając
temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania
kasacyjnego;**

**2. przyznaje adw. M. K. od Skarbu Państwa - Sądowi
Apelacyjnego w (...) wynagrodzenie w kwocie 3600 (trzy tysiące
sześćset 00/100) złotych, podwyższonej o stawkę podatku od
towarów i usług, tytułem nieopłaconej pomocy prawnej
udzielonej powodowi z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

I

Powód M. R. wniósł o zasądzenie od pozwanego Skarbu Państwa - Prezesa Sądu Rejonowego w S. kwoty 75 000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty tytułem zadośćuczynienia w związku z wykonaniem wobec niego kary pozbawienia wolności w wyższym wymiarze niż orzeczona, a także o zasądzenie od pozwanego kwoty 2802,15 zł z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty tytułem odszkodowania w związku z pozbawieniem powoda wolności i osadzeniem w zakładzie karnym w wyższym wymiarze niż orzeczono.

Sąd pierwszej instancji - Sąd Okręgowy w S. ustalił, że prawomocnym wyrokiem Sądu Rejonowego w S. z dnia 12 sierpnia 2002 r., sygn. akt: XVI K (...), powód został skazany na karę ośmiu miesięcy pozbawienia wolności, której wykonanie warunkowo zawieszono na okres trzech lat, i grzywnę w wymiarze 40 stawek dziennych po 10 zł każda, następnie zaś, wyrokiem tego samego Sądu z dnia 10 grudnia 2004 r., sygn. akt XIV K (...), został skazany, w związku z innym zdarzeniem, na karę 12 miesięcy ograniczenia wolności z obowiązkiem wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne w wymiarze 40 godzin miesięcznie.

W związku z nieprzystąpieniem przez powoda do wykonania kary ograniczenia wolności, Sąd Rejonowy w S. zamienił tę karę na zastępczą karę 180 dni pozbawienia wolności. W toku wywiadu środowiskowego kurator ustalił, że powód od listopada 2004 roku nie mieszka pod podanym przez siebie adresem i został z niego wymeldowany. Ustalono także, że powód jeszcze w 2004 r. wyjechał do Wielkiej Brytanii.

Postanowieniem z dnia 2 lutego 2011 r. Sąd Rejonowy w S., w związku z niezgłoszeniem się powoda do odbycia zastępczej kary pozbawienia wolności, zarządził poszukiwania powoda listem gończym. Następnie, po ustaleniu, że powód może przebywać w Wielkiej Brytanii, w dniu 1 października 2012 r. Sąd Okręgowy w S. wydał wobec powoda europejski nakaz aresztowania. Na tej podstawie w dniu 3 lipca 2013 r. powoda zatrzymano w Wielkiej Brytanii i do dnia 20 grudnia 2013 r.

przebywał on w brytyjskim zakładzie karnym. Ostatecznie sąd brytyjski nie podjął decyzji o ekstradycji powoda, a po opuszczeniu zakładu karnego przebywał on nadal w Wielkiej Brytanii.

Pismem z dnia 23 grudnia 2013 r. Komenda Główna Policji - Biuro Międzynarodowej Współpracy Policji poinformowała Sąd Okręgowy w S., że z informacji uzyskanej z Interpolu wynika, iż powód „stawił się przed sądem w dniu 20 grudnia 2013 r., gdzie został zwolniony na podstawie art. 21(2) Prawa o Ekstradycji, albowiem sędzia uważał, że ekstradycja byłaby niewspółmierna”. Następnie, pismem z dnia 30 czerwca 2014 r. Komisariat Policji w S. poinformował Sąd Rejonowy w S., że dnia 3 lipca 2013 r. otrzymał informację, iż powód został zatrzymany w Wielkiej Brytanii, natomiast dnia 23 grudnia 2013 r. otrzymał informację, że powód stawił się przed sądem i został zwolniony ze względu na niewspółmierność ekstradycji. W dniu 8 sierpnia 2014 r. powód skontaktował się telefonicznie z Sądem Rejonowym w S., informując, że w Wielkiej Brytanii odbył w całości karę pozbawienia wolności.

W dniu 13 października 2014 r. powód przyjechał do Polski. Podczas pobytu w Polsce, w dniu 23 października 2014 r., przy odprawie paszportowej na lotnisku w G., powód został zatrzymany przez Straż Graniczną i przewieziony do Zakładu Karnego w G., gdzie przebywał od dnia 23 października 2014 r. do dnia 13 listopada 2014 r.

W dniu 24 października 2014 r. o godzinie 14.45 do Sądu Rejonowego w S. wpłynęło pismo Placówki Straży Granicznej w S. informujące o zatrzymaniu powoda. Tego samego dnia o godzinie 15.21 do Sądu Rejonowego w S. wpłynęło pismo dyrektora Zakładu Karnego w G. z pytaniem, czy orzeczona wobec powoda kara 180 dni pozbawienia wolności nie powinna zostać skrócona o okres jego zatrzymania poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej. W dniu 27 października 2014 r. Sąd Rejonowy w S. zwrócił się do Sądu Okręgowego w S. o nadesłanie akt dotyczących powoda celem ustalenia, czy znajduje się w nich informacja o odbywaniu kary pozbawienia wolności poza granicami Polski. Następnego dnia powód skontaktował się telefonicznie z Sądem Rejonowym w S., informując, że odbywał karę aresztu w więzieniu w W. i podając numer identyfikacyjny więźnia.

Tego samego dnia Sąd Rejonowy w S. ponownie zwrócił się do Sądu Okręgowego w S. o udzielenie informacji o wykonaniu przez powoda kary na terenie Wielkiej Brytanii.

Pismem z dnia 30 października 2014 r. Sąd Okręgowy w S. poinformował Sąd Rejonowy w S., że zwrócił się do strony brytyjskiej o zweryfikowanie twierdzeń skazanego o odbyciu kary. W dniu 13 listopada 2014 r. do Sądu Rejonowego w S. wpłynęło faksem pismo Sądu Okręgowego w S. z załączoną odpowiedzią strony brytyjskiej z tłumaczeniem na język polski, z której wynikało, że powód został aresztowany w dniu 3 lipca 2013 r. i odesłany do aresztu śledczego aż do daty zwolnienia w dniu 20 grudnia 2013 r. W tym samym dniu Sąd Rejonowy w S. wydał postanowienie o zaliczeniu na poczet zastępczej kary pozbawienia wolności okresu rzeczywistego pozbawienia wolności w Wielkiej Brytanii od dnia 3 lipca 2013 r. do dnia 20 grudnia 2013 r. i zarządził natychmiastowe zwolnienie powoda z odbycia reszty kary zastępczej. Powód został zwolniony z zakładu karnego jeszcze w tym samym dniu.

Mając na względzie tak ustalony stan faktyczny, Sąd Okręgowy stwierdził, że podstawę roszczenia powoda stanowił art. 417 § 1 k.c., który przewiduje odpowiedzialność opartą na przesłance obiektywnie niezgodnego z prawem działania lub zaniechania przy wykonywaniu władzy publicznej, a także art. 23 i 24 k.c. W zakresie przesłanek zadośćuczynienia uznał natomiast, że w świetle art. 448 k.c. należy do nich niewątpliwie wina sprawcy, przy czym chodzi o każdy stopień winy.

W ocenie Sądu Okręgowego, w okolicznościach sprawy doszło do oczywistego naruszenia dóbr osobistych powoda - godności, czci, a przede wszystkim wolności, w wyniku zatrzymania go na terytorium Polski i osadzenia w zakładzie karnym celem odbycia wykonanej już kary. Naruszenie to nie było jednak wystarczające do uwzględnienia powództwa z uwagi na wynikające z art. 417 § 1 k.c. wymaganie bezprawności. Tymczasem, mając na względzie całokształt okoliczności sprawy, w ocenie Sądu Okręgowego nie można się było doszukać bezprawności działania po stronie pozwanego. Bezprawność ta mogłaby polegać wyłącznie na zaniechaniu działań polegających na wydaniu, po zatrzymaniu powoda w Wielkiej Brytanii i osadzeniu go w zakładzie karnym, postanowienia

o odwołaniu europejskiego nakazu aresztowania i postanowienia o odwołaniu listu gończego, zaś po odbyciu kary przez powoda – postanowienia o zaliczeniu okresu zatrzymania i pozbawienia wolności na poczet kary orzeczonej w Polsce. Aby to uczynić Sąd Rejonowy w S. musiał jednak dysponować wiarygodną informacją pochodzącą od strony brytyjskiej o zatrzymaniu powoda, okresie zatrzymania i o osadzeniu. Ze szczytkowych okoliczności przedstawionych w piśmie Komendy Głównej Policji z dnia 23 grudnia 2013 r. nie wynikało natomiast, aby powód wykonał w Wielkiej Brytanii zastępczą karę pozbawienia wolności, a zawarte w nim określenie „stawił się” nie pozwalało stwierdzić, czy został on doprowadzony, czy stawił się dobrowolnie. Podobnie, informacja, że powód, po stawieniu się, został „zwolniony”, nie wskazywała, czy zwolnienie nastąpiło po odbyciu kary. Stosowne informacje nie wynikały także z dalszych pism wpływających do Sądu Rejonowego w S.

Działania Sądu Rejonowego w S. zmierzające do wyjaśnienia, czy powód był pozbawiony wolności na terenie Wielkiej Brytanii, a jeżeli tak, to w związku z jaką sprawą, na jakiej podstawie, i w jakim wymiarze, były zdaniem Sądu Okręgowego podejmowane bez zbędnej zwłoki. Były one jednak uwarunkowane, po pierwsze, informacjami uzyskiwanymi od Sądu Okręgowego w S., a po drugie - stopniem rzetelności i szczegółowości informacji nadsyłanych przez stronę brytyjską, która zaniechała poinformowania o wykonaniu europejskiego nakazu aresztowania i odbyciu przez powoda kary w okresie od dnia 3 lipca 2013 r. do dnia 20 grudnia 2013 r. Sąd uznał w tej mierze, że przed dniem 13 listopada 2014 r. brak było zatem jakichkolwiek podstaw, aby zaliczyć powodowi na poczet orzeczonej kary czas jego zatrzymania i osadzenia w zakładzie karnym w Wondsworth. Informacja, że powód odbył karę została przesłana przez stronę brytyjską pocztą elektroniczną dopiero 4 listopada 2014 r., wpłynęła ona natomiast do Sądu Rejonowego w S. dopiero 13 listopada 2014 r.

Co więcej, w ocenie Sądu Okręgowego powód przyczynił się do zdarzenia wywołującego szkodę. Mimo stosownego pouczenia udzielonego w postępowaniu przygotowawczym nie poinformował bowiem organów ścigania o wyjeździe za granicę, nie wskazał adresu do doręczeń za granicą, ani też adresata do doręczeń w kraju. Nie ustanowił też obrońcy z wyboru, ani też nie zwrócił się o ustanowienie

obrońcy z urzędu, choć został pouczony o takiej możliwości. Nie tylko zatem nie zadbał w żaden sposób o swoje prawa w toczącym się przeciwko niemu postępowaniu karnym, ale okazał wręcz całkowitą indolencję w tym zakresie.

Z tych powodów Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 3 grudnia 2015 r. oddalił powództwo w całości.

Na skutek apelacji powoda Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z dnia 24 maja 2016 r. oddalił apelację, dzieląc przy tym w całości ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego.

Odnosząc się do twierdzeń apelacji, Sąd drugiej instancji wskazał, że wbrew stanowisku apelującego informacja telefoniczna od powoda z dnia 8 sierpnia 2014 r. nie została zignorowana. Pozwany nie tylko sporządził z tej rozmowy notatkę służbową, ale także w tym samym dniu podjął czynności zmierzające do weryfikacji twierdzeń powoda, a mimo to do dnia zatrzymania powoda w Polsce pozwany nie otrzymał od strony brytyjskiej informacji o odbyciu przez powoda kary. Z informacji przekazanej pocztą elektroniczną dnia 29 września 2014 r. wynikało jedynie, że powód w dniu 20 grudnia 2013 r. stanął w sądzie i został zwolniony, bez orzekania wobec niego ekstradycji, co nie mogło być uznane za informację równoznaczną z odbyciem kary. Brak było zatem jakiegokolwiek informacji uwiarygodniającej stanowisko powoda o odbyciu przez niego kary. Samo zaś zapewnienie osoby skazanej nie stanowi dowodu wystarczającego do uznania, że doszło do wykonania kary. Odpowiednią informację w tym zakresie Sąd Okręgowy w S. uzyskał drogą elektroniczną w dniu 4 listopada 2014 r. i - po przetłumaczeniu - informacja ta posłużyła za podstawę natychmiastowego zwolnienia skazanego w dniu, w którym nastąpił jej zwrot od tłumacza.

W opinii Sądu drugiej instancji przedstawiona sekwencja zdarzeń nie pozwalała w żaden sposób na konkluzję, że pozwany przez jakikolwiek czas od momentu zatrzymania powoda do momentu jego zwolnienia pozostawał bezczynny. Brak było także przesłanek do przyjęcia, że czynności podjęte celem przymuszenia powoda do wykonania kary były bezprawne. Ponadto Sąd Apelacyjny podkreślił, że odbycie przez powoda kary w Wielkiej Brytanii w niższym wymiarze niż orzeczona w Polsce skutkowało przyjęciem, że zatrzymanie powoda na okres 9 dni

nie naruszyło jego dóbr osobistych, gdyż dopiero z dniem 31 października 2014 r. doszło do odbycia kary w pełnym wymiarze 180 dni.

Niezależnie od powyższego, Sąd drugiej instancji stwierdził, że rzeczywistą przyczyną problemów powoda było zaniechanie przez organ międzynarodowy, jakim jest Interpol, zawiadomienia sądu polskiego o wykonaniu europejskiego nakazu aresztowania i osadzeniu powoda, bądź też zaniechanie przez brytyjskie organy procesowe zawiadomienia Interpolu o tym fakcie. Skarb Państwa nie ponosi jednak odpowiedzialności za działania lub zaniechania organu międzynarodowego, ani też brytyjskich organów procesowych, nie są to bowiem organy zależne od państwa polskiego i nie ma ono wpływu na ich organizację.

Wyrok Sądu Apelacyjnego zaskarżył skargą kasacyjną w całości powód, zarzucając naruszenie art. 417 § 1 k.c. w związku z art. 23, art. 24 i art. 448 k.c. Na tej podstawie wniósł o uchylenie wyroku Sądu drugiej instancji i jego zmianę przez uwzględnienie powództwa w całości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Prawna ochrona wolności człowieka stanowi jeden z fundamentów ustrojowych Rzeczypospolitej Polskiej jako demokratycznego państwa prawnego (art. 2 Konstytucji RP). Zgodnie z art. 30 ust. 1 zdanie 1 Konstytucji RP źródłem wolności jest przyrodzona i niezbywalna godność człowieka, a przepis art. 31 ust. 1 Konstytucji RP stanowi, że wolność człowieka podlega ochronie prawnej. Zasadę tę, ujętą w tym przepisie w najogólniejszy sposób i obejmującą różnorakie postacie wolności jednostki, konkretyzują dalsze przepisy Konstytucji RP, podkreślające wagę wolności i zabezpieczające jej poszczególne aspekty, jako dobra o zasadniczym znaczeniu z punktu widzenia organizacji społeczeństwa oraz ochrony praw obywateli. W odniesieniu do wolności osobistej, stanowiącej nierzadko przesłankę możliwości korzystania z innych przejawów wolności, przepisem takim jest w szczególności art. 41 Konstytucji RP, gwarantujący nietykalność i wolność osobistą (art. 41 ust. 1 zdanie 1), prawo odwołania się do sądu w celu ustalenia legalności pozbawienia wolności (art. 41 ust. 2 zdanie 1), a także prawo do odszkodowania należnego każdemu bezprawnie pozbawionemu wolności (art. 41 ust. 5).

Wolność osobista, jako wartość o charakterze fundamentalnym, podlega również szerokiej ochronie w prawie międzynarodowym, którego postanowienia stanowiły częściową inspirację dla polskich regulacji konstytucyjnych. Wolność tę poręcza art. 9 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, podpisanego w Nowym Jorku, w dniu 16 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r., nr 38, poz. 167; dalej - „MPPOiP”), ustanawiając jednocześnie prawo do odszkodowania dla każdego, kto został bezprawnie zatrzymany lub aresztowany. Bardziej rozbudowaną, ale tożsamą w wymowie regulację, zawiera art. 5 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, sporządzonej w Rzymie, dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r., nr 61, poz. 284; dalej - „EKPCz”). Gwarancję wolności w aspekcie osobistym statuuje również art. 6 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE 2007, C 303, s. 1; dalej - „KPPUE”).

W prawie prywatnym centralną rolę z punktu widzenia ochrony wolności odgrywają art. 23 i 24 k.c., uznające wolność za dobro osobiste człowieka i statuujące niemajątkowe sankcje z tytułu jej naruszenia, chyba że nie było ono bezprawne. Jakkolwiek znaczenie wolności w rozumieniu art. 23 k.c. oraz na płaszczyźnie konstytucyjnej nie jest tożsame (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 maja 2003 r., V CK 344/02, OSNC 2004, nr 7-8, poz. 119), poza sporem jest, że przedmiotem ochrony art. 23 k.c. jest wolność osobista rozumiana jako swoboda poruszania się i w tym zakresie przepisy art. 23 i 24 k.c. zabezpieczają w sferze prawa prywatnego wartość o charakterze konstytucyjnym. Sankcje majątkowe z tytułu naruszenia dobra osobistego, jakim jest wolność, wynikają przede wszystkim z art. 415 i n. k.c. oraz art. 445 § 2 k.c., statuującego prawo do zadośćuczynienia pieniężnego w wypadku m.in. pozbawienia wolności. Zważywszy, że naruszenie wolności może implikować uszczerbek także w innych dobrach osobistych, w rachubę może wchodzić ponadto zastosowanie art. 448 k.c. Jeżeli do naruszenia dobra osobistego w postaci wolności doszło przez niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu władzy publicznej, uwzględnienia wymaga także art. 417 k.c., realizujący konstytucyjne prawo do naprawienia szkody wyrządzonej przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej (art. 77 ust. 1 Konstytucji RP).

Odrębny, szczególny system kompensacji uszczerbków związanych z ingerencją w wolność człowieka w związku z wykonaniem kary orzeczonej w postępowaniu karnym, ustanawiają art. 552 i n. k.p.k. Przepisy te, jak wynika z ich brzmienia i jak wskazuje się w literaturze przedmiotu, znajdują jednak zastosowanie tylko wtedy, gdy doszło do uniewinnienia lub skazania na łagodniejszą karę w wyniku wznowienia postępowania lub kasacji, względnie umorzenia postępowania karnego wskutek okoliczności, których nie uwzględniono we wcześniejszym postępowaniu, po uprzednim uchyleniu orzeczenia skazującego (art. 552 § 1 i 2 k.p.k.) (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 1971 r., II CZ 61/71, niepubl.). Nie obejmują one zatem sytuacji, która wystąpiła w niniejszej sprawie, co nie stoi na przeszkodzie odniesieniu niektórych poglądów wyrażanych na ich podstawie do oceny prawidłowości zaskarżonego rozstrzygnięcia.

Zgodnie z art. 607f k.p.k. w razie wystąpienia do państwa członkowskiego Unii Europejskiej o przekazanie osoby ściganej na podstawie europejskiego nakazu aresztowania, na poczet orzeczonej lub wykonywanej kary pozbawienia wolności zalicza się okres faktycznego pozbawienia wolności w państwie wykonania nakazu w związku z przekazaniem. Przepis ten, odpowiadający art. 26 ust. 1 decyzji ramowej Rady 2002/584/WSiSW z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między Państwami Członkowskimi (Dz. Urz. UE L 190, s. 1 ze zm.; dalej - „decyzja ramowa 2002/584/WSiSW”), znajduje zastosowanie zarówno wówczas, gdy przekazanie następuje w związku z toczącym się w Polsce postępowaniem karnym, jak i w celu wykonania prawomocnego wyroku skazującego; nakaz zaliczenia okresu faktycznego pozbawienia wolności dotyczy także takiej sytuacji, w której nie doszło do fizycznego przekazania osoby objętej europejskim nakazem aresztowania do Polski, o ile pozbawienie wolności w państwie wykonania miało związek z wydaniem europejskiego nakazu aresztowania w celu przekazania (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 31 maja 2016 r., IV KK 414/15, OSNKW 2016, nr 9, poz. 60). Zaliczenie okresu pozbawienia wolności, o którym mowa w art. 607f k.p.k., jest obligatoryjne, a w celu realizacji tego nakazu, jak stanowi art. 26 ust. 2 decyzji ramowej 2002/584/WSiSW, wszystkie informacje

dotyczące zatrzymania na podstawie europejskiego nakazu aresztowania powinny zostać przekazane przez wykonujący nakaz organ sądowy lub organ centralny do wydającego nakaz organu sądowego.

W okolicznościach sprawy Sądy *meriti* nie miały wątpliwości, że dobra osobiste powoda, jakimi są wolność, godność i cześć zostały naruszone, przyjęły jednak, że doszło do tego w warunkach wyłączających bezprawność zachowania pozwanego. Brak bezprawności wynikać miał stąd, że do zaliczenia okresu faktycznego pozbawienia wolności, do którego doszło poza granicami Polski, na poczet orzeczonej w Polsce kary, niezbędne były odpowiednio precyzyjne informacje ze strony organów brytyjskich, tych zaś - mimo podejmowania czynności bez zwłoki - nie udało się uzyskać.

Odnosząc się do tego stanowiska należało zważyć, że Sąd Apelacyjny, w ślad za Sądem Okręgowym, trafnie uznał, iż odpowiedzialność pozwanego oparta na art. 24 i art. 417 k.c. jest niezależna od winy i - oprócz związku przyczynowego - wymaga jedynie wykazania bezprawności sprawczego zachowania. Ta niezależna od winy odpowiedzialność rozciąga się w tym przypadku także na przyznanie zadośćuczynienia na podstawie art. 445 § 2 k.c., który wiąże dopuszczalność zasądzenia zadośćuczynienia z wystąpieniem zdarzenia uzasadniającego odpowiedzialność w ramach konkretnego typu deliktu (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 9 września 2008 r., III CZP 31/08, OSNC 2009, nr 3, poz. 36), jak również - w szczególnej sytuacji, w której do naruszenia dóbr osobistych dochodzi przy wykonywaniu władzy publicznej - na przyznanie zadośćuczynienia na podstawie art. 448 k.c. (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 18 października 2011 r., III CZP 25/11, OSNC 2012, nr 2, poz. 15).

Nie można było natomiast zgodzić się z dokonaną przez Sąd Apelacyjny oceną bezprawności zachowania pozwanego. Naruszenie dobra osobistego w postaci wolności nie jest bezprawne m.in. wówczas, gdy następuje na podstawie prawomocnego wyroku skazującego na karę pozbawienia wolności, względnie w ramach wykonywania zastępczej kary pozbawienia wolności zarządzonej na podstawie art. 65 k.k.w. Naruszenie to nie jest jednak bezprawne w granicach określonych zastosowanym wobec skazanego wymiarem kary. Jak wynika

z ustaleń Sądów *meriti*, powód, z uwzględnieniem konieczności zaliczenia na poczet kary faktycznego okresu pozbawienia wolności na terytorium Wielkiej Brytanii, powinien po zatrzymaniu w Polsce odbyć zastępczą karę pozbawienia wolności w wymiarze 9 dni. Pozbawienie wolności powoda w wymiarze przekraczającym ten czas było tym samym zachowaniem bezprawnym w rozumieniu art. 24 § 1 i art. 417 § 1 k.c. Bezprawność zachowania pozwanego należało ocenić w świetle obiektywnie istniejących okoliczności, stwierdzonych ostatecznie postanowieniem Sądu Rejonowego w S., którym zaliczono na poczet kary wymierzonej powodowi okres faktycznego pozbawienia wolności za granicą, nie zaś z punktu widzenia staranności i terminowości zabiegów podejmowanych przez sądy w sprawie w celu pozyskania informacji do dokonania tego zaliczenia. Innymi słowy, bezprawności zachowania pozwanego wynikającej z przymusowego pozbawienia powoda wolności, które *ex post* okazało się częściowo nieuzasadnione na skutek istnienia stwierdzonych przez Sąd okoliczności uzasadniających zaliczenie na poczet kary okresu faktycznego pozbawienia wolności, nie mogło uchylić uprzednie podejmowanie przez sądy starannych zabiegów zmierzających do uzyskania informacji co do tych okoliczności, a tym bardziej trudności wynikające z godzin urzędowania instytucji państwowych, dni ustawowo wolnych od pracy, oraz konieczności oczekiwania na tłumaczenie informacji uzyskanych ze strony brytyjskiej. Nie chodzi przy tym o to, czy sądy w niniejszej sprawie na etapie poprzedzającym wydanie postanowienia o zaliczeniu na poczet kary wymierzonej powodowi okresu faktycznego pozbawienia wolności za granicą były bezczynne, lecz o to, że rygorystyczna konstrukcja podstawy odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkodę wyrządzoną przy wykonywaniu władzy publicznej, oderwana od kryteriów subiektywnych, wymagała dokonania oceny bezprawności przez pryzmat działania organów państwa jako zorganizowanej całości, z uwzględnieniem okoliczności istniejących w chwili orzekania i z naciskiem na skutek w postaci pozbawienia wolności, które trwało dłużej niż orzeczony wymiar tej kary, nie zaś przez pryzmat staranności zachowania konkretnych instytucji, względnie osób w nich zatrudnionych.

Na rzecz takiej wykładni przemawiało spostrzeżenie, że przepisy kodeksu cywilnego regulujące odpowiedzialność Skarbu Państwa związaną z naruszeniem

dóbr osobistych przy wykonywaniu władzy publicznej powinny być interpretowane z uwzględnieniem konstytucyjnej formuły odpowiedzialności odszkodowawczej z tytułu niezgodnego z prawem działania władzy publicznej (por. cytowaną już uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 18 października 2011 r., III CZP 25/11, i wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 września 2014 r., I CSK 439/13, OSNC 2015, nr 7-8, poz. 93). W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego zauważono, że eliminacja w art. 77 ust. 1 Konstytucji RP przesłanki winy jest związana ze szczególną, służebną wobec jednostek, funkcją organów władzy publicznej (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 4 grudnia 2001 r., SK 18/00, OTK 2001, nr 8, poz. 256), a rozwiązanie przyjęte w tym przepisie zmierza do przeniesienia ciężaru ryzyka związanego z wadliwym działaniem władzy publicznej z poszkodowanej jednostki na państwo (por. wyroki Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 lutego 2009 r., SK 34/07, OTK-A 2009, nr 2, poz. 10, z dnia 1 marca 2011 r., P 21/09, OTK-A 2011, nr 2, poz. 7, i z dnia 24 kwietnia 2014 r., SK 56/12, OTK-A 2014, nr 4, poz. 42). Stwierdzono również, że art. 77 ust. 1 Konstytucji RP zapewnia, iż ekonomiczny skutek nieuniknionych błędów i pomyłek ze strony organów władzy publicznej nie będzie obciążał poszkodowanego, co pełni również rolę środka stymulującego dążenie do eliminacji takich sytuacji i pełniejszej realizacji zasady legalizmu (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 września 2003 r., K 20/02, OTK-A 2003, nr 7, poz. 76). Stanowisko to wpisuje się w tę część wypowiedzi doktryny, w których zauważa się, że odpowiedzialność Skarbu Państwa za szkody wyrządzone przy wykonywaniu władzy publicznej stanowi jedną z postaci odpowiedzialności na zasadzie ryzyka, mimo że art. 417 i 417¹ k.c. nie przewidują przesłanek egzoneracyjnych (por. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 2015 r., I CSK 919/14, niepubl.).

Nie inaczej kwestia ta powinna być postrzegana na tle art. 41 ust. 5 Konstytucji RP, kwalifikowanego przez Trybunał Konstytucyjny jako niezależne od art. 77 ust. 1 Konstytucji RP źródło prawa do odszkodowania za bezprawne pozbawienie wolności (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 marca 2011 r., P 21/09, OTK-A 2011, nr 2, poz. 7). Wyodrębnienie tego prawa należy łączyć jedynie z wolą dodatkowego podkreślenia wagi wolności jako dobra prawnie chronionego i z

istniejącymi w tym zakresie szczególnymi, wskazanymi wcześniej, regulacjami prawnomiędzynarodowymi (art. 9 MPPOiP, art. 5 EKPCz, art. 6 KPPUE).

Idąc tym torem, należało dostrzec, że akceptacja poglądu wyrażonego przez Sądy *meriti* oznaczałaby w istocie obciążenie powoda konsekwencjami niemożności ustalenia przez organy władzy publicznej - w ramach współpracy z organami państwa wykonania europejskiego nakazu aresztowania - okoliczności faktycznych istotnych do zaliczenia na poczet kary okresu faktycznego pozbawienia wolności, stosownie do nakazu wynikającego z art. 607f k.p.k. i art. 26 ust. 1 decyzji ramowej 2002/584/WSiSW. Tymczasem, w świetle założeń art. 77 ust. 1 i art. 41 ust. 5 Konstytucji RP w związku z art. 24 i art. 417 k.c., to na państwie spoczywa ciężar takiego zorganizowania tej współpracy, aby do takich sytuacji nie dochodziło, ryzyko zaś ewentualnych dysfunkcji w tym zakresie obciążało pozwanego. Konieczność odpowiedniego zorganizowania współpracy będącej konsekwencją wystawienia i realizacji europejskiego nakazu aresztowania na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej jest tym bardziej istotna, jeżeli wziąć pod uwagę, że ryzyka z niej wynikające odnoszą się do dobra o charakterze podstawowym, jakim jest wolność osobista człowieka.

Wnioski te doznają dodatkowego wzmocnienia przez odwołanie się do reguł, na jakich opiera się odpowiedzialność Skarbu Państwa za niesłuszne skazanie. Przepis art. 552 § 1 k.p.k., stanowiący ustawową realizację art. 41 ust. 5 Konstytucji RP, pozwala domagać się od Skarbu Państwa naprawienia szkody (krzywdy) wynikłej z wykonania w całości lub w części kary, której oskarżony nie powinien był ponieść. W utrwalonym orzecznictwie, przy aprobachie doktryny, przyjmuje się, że przepisy te ustanawiają odpowiedzialność na zasadzie ryzyka, motywowaną założeniem, że odpowiedzialność za pomyłki organów wymiaru sprawiedliwości powinno ponosić państwo (por. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 15 września 1999 r., I KZP 27/99, OSNKW 1999, nr 11-12, poz. 72, i z dnia 23 maja 2006 r., I KZP 5/06, OSNKW 2006, nr 6, poz. 55, oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 kwietnia 2001 r., V KKN 481/99, OSNKW 2001, nr 7-8, poz. 66). Wskazuje się, że chodzi tu o odpowiedzialność „za skutek”, niezależną od winy - istotny jest jedynie fakt wykonania kary oraz to, że oskarżony nie powinien był jej ponieść, co podlega ocenie *ex post*, według stanu istniejącego w chwili zakończenia postępowania

i całokształtu ujawnionych okoliczności sprawy. Poglądy te nie powinny pozostać bez wpływu na interpretację miarodajnych przepisów prawa cywilnego, w zakresie, w jakim ustawowa realizacja konstytucyjnego prawa do odszkodowania z tytułu bezprawnego pozbawienia wolności następuje - w braku szczególnych przesłanek określonych w art. 552 k.p.k. - na zasadach ogólnych określonych w art. 24 i art. 417 § 1 k.c. Różnicowanie standardu odpowiedzialności w rozważanych przypadkach nie byłoby właściwe, jeżeli zważyć, że również w niniejszej sprawie powód domaga się w istocie naprawienia szkody z tytułu wykonania wobec niego kary w wymiarze, w którym nie powinien był jej ponieść, z tą odmiennością, że brak uzasadnienia dla pozbawienia wolności w tym wymiarze nie wynikał ze skazania na karę łagodniejszą na skutek wznowienia postępowania karnego lub wniesienia kasacji, lecz z istnienia okoliczności uzasadniających zaliczenie na poczet kary okresu faktycznego pozbawienia wolności za granicą, co ostatecznie zostało potwierdzone przez sąd.

Akcentowane przez Sądy *meriti* okoliczności związane z postawą powoda w toku postępowania karnego i po orzeczeniu kary powinny być rozważane w płaszczyźnie przyczynienia się do powstania szkody oraz wysokości zadośćuczynienia, nie mogły one natomiast rzutować na ocenę bezprawności zachowania pozwanego.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

jw

r.g.